

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı Türbe Araştırma Kazısı

Fehmi Gündüz | ORCID: 0000-0003-2755-4962 | fehmi.gunduz82@gmail.com

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir,
Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Öz

Türbe ve kümbetler bir milletin varlığını kanıtlayan en önemli kültür varlıklarıdır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi dünya tarihi açısından oldukça mühim sonuçlar ortaya çıkarmıştır ki bu geçiş döneminde ilk Müslüman Türkler geçmişteki kültür ve geleneklerini yeni dinleriyle kaynaştırmalarını çok iyi bilmişlerdir. Bu durumun en iyi kanıtı ise bilimde, sanatta, sosyal yaşam da ve mimaride kendisini göstermektedir. Türklerin İslam'ın sancaktarlığını yapmış olduğu 11. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar her alanda olduğu gibi ölü gömme geleneklerinde de değişikliklerin olduğunu tarihsel süreç ve dönem içerisinde değişen mimari geleneklerden takip edebilmekteyiz. Anadolu'nun en eski şehirlerinden biri olan Kayseri'de de sayısız eski mezarlık bulunmakla birlikte; ne yazık ki günümüze sadece Seyyid Burhaneddin Mezarlığı asli halini büyük oranda koruyarak gelebilmiş mezarlıklardan biridir. Seyyid Burhaneddin Mezarlığı 13. yy'den beri içerisine gömü yapılan, bir mezarlık alanı olarak kullanılan; Anadolu'nun da en eski mezarlıklarından biri olarak önemli bir yere sahiptir. İslâm coğrafyasında tanınmış şahsiyetlerin mezar anıtları türbe olarak ifade edilmekteyken özellikle Türklerin Müslüman olmasıyla "kümbet, makam, kubbe, meşhed, buk'a, darîh, ravza" gibi adlarla da anılmıştır. Bu adlandırmalar genellikle yapının ait olduğu kişinin makam ve mevkiini, mensup olduğu sosyal, dinî ve siyasî zümreyi, ayrıca yapının mimari özelliğini yansıtmakla birlikte birbirinin yerine de kullanılmıştır. Tarihi bir mezarlığın içerisindeki türbe ve kümbetleri koruma altına almak, kısacası tarihi eserlerimizi koruma altına almak bizler için en önemli görevlerin başında gelmelidir

Anahtar Kelimeler

Türbe, Kümbet, Mezar, Mezar Taşı, Kayseri, İslamiyet, Kazı

Atıf Bilgisi

Gündüz, Fehmi. “Seyyid Burhaneddin Mezarlığı Türbe Araştırma Kazısı”. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 19 (Aralık 2023), 75-98.

<https://doi.org/10.23897/usad.1328469>

Geliş Tarihi	17.07.2023
Kabul Tarihi	28.09.2023
Yayın Tarihi	29.12.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate
Etik Bildirim	usad@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Seyyid Burhaneddin Cemetery Tomb Research Excavation

Fehmi Gündüz | ORCID: 0000-0003-2755-4962 | fehmi.gunduz82@gmail.com

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archeology,
Nevşehir, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/019jds967>

Abstract

Tombs and cupolas are the most important cultural assets that prove the existence of a nation. The acceptance of Islam by the Turks has revealed very important results in terms of world history. The best proof of this situation shows itself in science, art, social life and architecture. From the 11th century, when the Turks were the standard bearers of Islam, to the beginning of the 20th century, we can follow the changes in burial traditions, as in all areas, from the historical process and the changing architectural traditions in the period. Although there are countless old cemeteries in Kayseri, one of the oldest cities in Anatolia; unfortunately, only Seyyid Burhaneddin Cemetery is one of the cemeteries that has survived to a large extent by preserving its original state. Seyyid Burhaneddin Cemetery has been used as a burial ground since the 13th century; It has an important place as one of the oldest cemeteries in Anatolia. While the grave monuments of well-known personalities in the Islamic geography were expressed as mausoleums, they were also called as "kümbet, makam, meşhad, buk'a, darih, dome, ravza", especially after the Turks became Muslims. Although these denominations generally reflect the rank and position of the person to whom the building belongs, the social, religious and political group to which it belongs, as well as the architectural feature of the building, they are also used interchangeably. Protecting the tombs and cupolas in a historical cemetery, in short, protecting our historical artifacts should be one of the most important tasks for us.

Keywords

Tomb, Cupola, Grave, Tombstone, Kayseri, İslam, Excavation

Citation

Gündüz, Fehmi. "Seyyid Burhaneddin Cemetery Tomb Research Excavation". *Journal of Seljuk Studies* 19 (December-2023), 75-98.

<https://doi.org/10.23897/usad.1328469>

Date of Submission	17.07.2023
Date of Acceptance	28.09.2023
Date of Publication	29.12.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External

Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	usad@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Kayseri, İç Anadolu Bölgesi'nin yukarı Kızılırmak bölümünde (34-56,36-59 doğu boylamları ile 37-45,39-18 kuzey enlemleri arasında) yer almaktadır. Erciyes Dağının kuzey eteklerinde kurulan şehrin, Yozgat, Sivas, Kahramanmaraş, Adana, Niğde ve Nevşehir illeri ile sınırı bulunmaktadır. Kayseri şehrinin 6000 yıllık köklü bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Orta Anadolu'da ticaret ağı üzerinde olup en verimli bölgelerden biri olan Erciyes Dağı yamacında kurulmuştur. Şehir merkezinin kuzeydoğusundaki Kültepe'de ele geçen arkeolojik bulgular, bölgede M.Ö. 1750-1920 lerde Asur ticaret kolonilerinin oluştuğunu göstermektedir (Bırol & Yerlikhan, 2007). Kayseri sırasıyla Asur, Hitit, Tabal Krallıkları, Merkez Kapadokya Krallığı, Roma, Bizans, Danişmend, Selçuklu, Eretna, Kadı Burhaneddin, Dulkadiroğulları, Karamanoğulları, Osmanlılar ve nihayet Türkiye Cumhuriyeti Devleti dönemlerini yaşamıştır. Türbeler bir uygarlığın varlığını en güzel şekilde ispatlayan tarihi eserlerin başında gelmektedir. Kayseri'de de il merkezinin güneyinde, Hunat Mahallesi'nde geniş bir alanı kaplayan Seyyid Burhaneddin Hz. Türbesi ve Mezarlığı bulunmaktadır. İlimizde çok fazla türbelerin var olduğu bilinse de günümüze kadar gelebilmiş olanlarının sayısı sınırlıdır. Seyyid Burhaneddin Hz. Mezarlığı içerisinde bulunan türbe de kısmen özgünlüğünü koruyup günümüze gelebilmiş sayılı türbelerden biridir. Mezarlık alanı Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından 2003 ve 2007 yıllarında büyük bir bakım ve düzenleme çalışmasına alınmış ve günümüzdeki son halini almıştır.

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı

Celeleddin-i Rumi'nin (Mevlana) hocası (mürşidi) olan ve türbesi Kayseri'de bulunan büyük veli Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî, ismindeki unvandan da anlaşılacağı üzere Özbekistan'ın Afganistan sınırı üzerinde bulunan Tirmiz şehrinde, "1165?" yılında dünyaya gelmiştir. İkinci ismi Hüseyin'dir. Mevlana'nın babası Sultanü'l-Ulema Bahaeddin Veled'in şimdi Afganistan'da bulunan Belh şehrindeki dergâhına girip onun müritleri arasına katılan Seyyid, tasavvufa (tarikata) ait bilgileri ondan öğrenmiştir. Bilindiği üzere Sultanü'l-Ulema, oğlu Mevlana Celeleddin ile Moğol tehdidi üzerine o zaman Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'ya göç etmişlerdir. Sultanü'l-Ulema'nın burada 1231 yılında vuku bulan vefatından bir yıl sonra, yani 1232 yılında Konya'ya gelen Seyyid, babasız ve hocasız kalan genç Celeleddin (Mevlana)'in tahsilini üzerine almıştır. Dokuz yıl boyunca Mevlana'ya tasavvufu öğretmek için dersler veren Seyyid Burhaneddin, 1239/1240 yıllarında onun eğitimini tamamlayıp iyice yetiştigiğine kanaat ettikten sonra Konya'dan yola çıkarak Kayseri'ye yerleşmiş ve dergâhını son kez buraya kurmuştur. O dönemde, Kayseri'de olan Anadolu Selçuklu Devleti'nin veziri Sahib Şemseddin İsfahani, Seyyid Burhaneddin'e büyük yakınlık ve hürmet göstermiş aynı zamanda onun talebesi olmuştur. Seyyid'in Kayseri'de ne kadar yaşadığı ve ne zaman vefat ettiği tam olarak bilinmemektedir. 1240, 1241 ve 1242 yıllarında vefat ettiği belirtiliyorsa da, Mevlevi kaynaklarından olan Ahmet Eflaki'nin, 'Ariflerin Menkıbeleri' isimli eserinde Seyyid'in Kayseri'yi yağmalayan Moğolları gördüğünden bahsetmesi, onun bu yağmalama hadisesinin gerçekleştiği 1243 yılında veya sonrasında vefat ettiği hususunu ortaya çıkarmaktadır (Çayırdağ, 2022, C. II, s.70).

Ahmet Eflaki'nin eserinde de geçtiği üzere Seyyid'in ölüm hadisesi şu şekildedir: "Seyyid Burhaneddin hazretlerinin ömrü sona erip de diğer dünyaya hareketi yaklaşınca hizmetlisine bir testi sıcak su hazırlamasını söyledi. Hizmetçi biraz sonra, 'Suyu ısıttım' deyince Seyyid, 'O halde çık kapıyı sıkıca kapat ve dışarıda, Garip Seyyid dünyadan göçtü' diye sala ver dedi. Hizmetçi, Ben de ne yapacak, diye başımı ibadethanenin kapısına koyup, onu gözetledim. Seyyid oturduğu yerden kalktı, abdestini aldı, gusletti, elbisesini giydi ve ecel kadehini içerek evinin bir köşesine kıvrıldı. Seyyid Burhaneddin; 'Gökler temizdir, felekler de olanların hepsi temizdirler. Temiz ruhlar hazırlamışlar, Ey bana bir emanet veren hazır ve nazır Rabbim lütfedip gel. Bende emaneti benden al. İnşallah beni sabredicilerden bulursun' diye bağırды. O, ruhunu Allah'a teslim etti" (Eflaki, 1973, C. I, s.150).

Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin soyu Hz. Hüseyin'e dayandığından "Seyyid" ve "Hüseyinî" nisbelerinin yanı sıra kalplerde olan sırları bilmesi ile Şems-i Tebrîzî'nin Konya'ya gelişini önceden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye haber ve bilgisini vermesi sebebiyle "Seyyid-i Sırdân", Mevlânâ tarafından anıldığı üzere de "Burhâneddin, Burhân-ı Dîn, Burhân", tahkik ehli bir sūfî olduğunu ise "Muhakkik" isimleri ile tanınır (Ceyhan, 2009, C.37, s.56).

Seyyid Burhaneddin'in türbesi Merkezi Talas İlçesine bağlayan Talas Caddesi üzerinde kendi adıyla münhasır olmuş büyük mezarlığın içinde yer almaktadır. Selçuklular ve Beylikler döneminde mezarı üzerine bir türbe yapılmadığı anlaşılmaktadır. Günümüze kadar gelen türbe, Sultan II. Abdülhamid'in emri ile H.1312/ M.1894 yılında vakıf bütçesinden yaptırılmış, Sultan Abdülhamid Han da buraya bir avize hediye etmiştir. Kitabesinin Ali Emiri Efendi tarafından yazıldığı bilinmektedir. Türbe; ortası kubbeli olan yapının, giriş hariç üç tarafı kubbeye bağlı bir şekilde kısa tonozludur. Girişte ise küçük bir kapı önü revakı bulunmaktadır. Yapının güneyinde, binaya bitişik 1348 tarihli (H. 749) Beylikler devri Emir Erdoğan türbesi bulunmaktadır (Çayırdağ, 2022, C.II, s.82). Emir Erdoğan ile Seyyid Burhaneddin Sandukaları bir kapı ile ayrılmaktadır.

Kayseri'nin ilk belediye reislerinden biri olan Molla Mustafa Ağa (1830-1912) göreve geldiğinde ilk işi, 1871'de Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin gömülü olduğu mezarlığın duvarını yaptırmak olmuştur. O dönemde şehir merkezinin yanında bulunan bu mezarlık bakımsız bir halde bulunmaktaydı. Bu durumun ortadan kalkması için uğraşan belediye reisi; mezarlık içindeki beşikli taşları kaldırılmasını istemiş, bunları daha sonra duvarlarda kullanılması talimatını vermiştir. Bu taşların kırılmasına karşı çıkanlar ise Mustafa Ağa'yı mahkemeye vermiştir. Bu sebeple mezarlığın duvarlarının yapımı yarım kalmıştır (Çalışkan, 1995, s.40-41).

Ömrünün son yıllarını Kayseri'de geçiren Seyyid Burhaneddin'in türbesi bugün Kayseri'de ziyaret edilen türbelerin en başında gelmektedir. Seyyid Burhaneddin ismiyle şehirde birçok dernek ve vakıf kurulmuş, bunlar vasıtasıyla anma toplantıları ve hayır hizmetleri günümüzde de devam etmektedir (Çayırdağ, 2022, C.II, s.99).

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı İçerisinde Yapılan Kazı Çalışmasında Yeni Bulunan Türbe

Kayseri ili, Melikgazi ilçesi, Hunat Mahallesi'nde bulunan Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 25.04.2008 tarih ve 1101 sayılı kararı ile "Korunma Alanı" belirlenen Seyyid Burhaneddin Mezarlığı içinde "kümbet kalıntısının olup olmadığına" ilişkin Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 24.03.2021 tarihli ve 5717 sayılı kararı ve Kayseri Müzesi Başkanlığında, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kent Tarihi ve Tanıtımı Daire Başkanlığı destekleri ile kazı çalışmalarına 03.08.2021 tarihinde başlanılmış (Foto 1) ve 10.09.2021 tarihinde kazı sonlandırılmıştır (Foto 18).

Kazı çalışmalarında; türbenin üst katını oluşturan gövde bölümünün tamamen yok olduğu görülmüş, gövde altında yer alan tonoz örtülü ve dikdörtgen planlı cenazelik bölümü açığa çıkarılmıştır. Kısmi hasarlar dışında cenazelik bölümü mevcudiyetini büyük ölçüde korumuştur. Kalıntılardan dikdörtgen planlı bir gövdeye sahip olduğu anlaşılan türbenin; buluntular, mevcut plan ve benzer örnekler ışığında 14. yüzyılın ortalarında yapılmış olabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır. Yapının gövde bölümü ve üst kısmının yok olduğu ve bu bölümlere ait herhangi bir mimari parça yapılan kazılarda bulunamadığı için, Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 20.01.2022 tarih ve 5756 sayılı kararına binaen, yapının belirli bir yüksekliğe kadar restorasyonunun yapılmasının uygun olacağına karar verilmiştir.

Kayseri Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün Seyyid Burhaneddin Mezarlığı kazı alanı hakkında 28.10.2021 tarihli ve E-67141141-160.01.99-1861250 sayılı kararında "kemiklik" olarak adlandırılan bu alanın mevcut zemin seviyesinin 50 cm. üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Yakın dönemde üzerinin çim ile kapatılmış olduğu, kuzey ve batı cephesinin taş duvarlarla çevrildiği görülmüştür (Foto 1). Kazı ekibi ilk olarak 8x8 m ölçülerindeki bu çim tabakasını kaldırmıştır. Açığa çıkan toprak tabakasının güneyinde yakın döneme ait bir sac levha görülmüştür (Foto 2). Levhanın kaldırılması ile içeriye girilmiş ve ilk bakışta üzeri takviye kemerli tonoz tespit edilmiştir. Sac levha ile kapatılan ve mevcut yapının güneyindeki açıklık bulunan kısmın nasıl ve ne zaman yıkıldığı konusunda herhangi bir kanıt rastlanmamıştır. Çalışmalar esnasında güneydeki açıklığa nazaran daha küçük boyutlu ve yine sac levha ile kapatılan bir açıklık da kuzey kısımda tespit edilmiştir. Yapının güneyindeki tonozunun bir bölümü yıkılmış kısmından içeriye girildiğinde yoğun bir toprak katmanı ile üzerinde günümüz atıklarıyla doldurulmuş birçok kemik buluntusu görülmüştür. Katman kaldırılmadan önce kemikler dikkat gözetilerek toplanmış ve özel yaptırılan ahşap kutulara konulmuştur (Foto 3). Kazı alanında muhafaza edilen bu kemik parçaları daha sonra İslami usullerde Kocasinan ilçesi Erkilet Bülbülpınarı mezarlığına defnedilmiştir.

Tespit edilen yapının iç kısmının ortaya çıkarılması için günümüz atıkları ile birlikte içerişi doldurmuş olan toprak katmanının kısım kısım kaldırılması planlanmış ve çalışmalara başlanılmıştır (Foto 4). Mevcut katman ortadan kaldırıldıktan sonra kesme taşlarla çevrili olan yapının iç kısmının ölçülerinin kuzey-güney 6.40 m, doğu-batı ise 4.30 m olduğu tespit

edilmiştir. Bu tabakadan sonra yapı ile alakalı buluntular bulmak üzere iç kısım 4'e ayrılmış ve açmalara başlanılmıştır. Açmalar da kendi içerisinde derinliği de ifade etmek üzere iki ayrı tabakada incelenmiştir "1a/b, 2a/b, 3a/b, 4a/b" (Foto 5). İç kısmında yapılan kazılarda seramik parçaları ile farklı dönemlere ait sikkeler tespit edilmiştir. Bu alandaki kazılarda 1.5-2 metre yüksekliğinde olan bir toprak katmanı çıkarıldıktan sonra zemin seviyesine ulaşılmıştır.

İç kısımdaki kazı çalışmalarında toprak katmanı çıkarılması sonrasında; takviye kemerli tonozun doğu ve batıda kesme taşla bindiği görülmüştür. Tonozda iç kısımdaki taşların arasında özellikle tavan seviyesinde harç ve sıva tabakası tespit edilmiştir. Bu harç tabakası kesme taşlara doğru inildikçe azalmaktadır (Foto 6). Tonozun iç kısmının çoğu derz aralığında bu harç tabakasının düştüğü gözlemlenmiştir. Doğu ve batı kemer bitiminden zemin seviyesine kadar dört sıra düz kesme taş kullanıldığı tespit edilmiştir. Kesme taşların zemin ile birleştiği yerlerde kısım kısım sıva parçaları ile birbirine tutturulmuş moloz taşlar tespit edilmiştir. Güney kısımda hacet penceresi ile kuzeyde üç basamaklı merdivenle çıkılan mezar odası giriş kapısının iç kısımları net bir şekilde ortaya çıkarılmıştır (Foto 7).

İç kısımdaki kazı çalışmasının ardından dış sınırları belirlemek ve yapı hakkında buluntular bulmak ümidi ile yapının giriş kapısının olduğunu tahmin ettiğimiz kuzey dış kısmından başlamak suretiyle çalışmalara devam edilmiştir. Yapının kuzeyinde bulunan ve mezar odası olduğu düşünülen kapının girişinde kapama taşları tespit edilmiştir (Foto 8). Mezar odası kapısının sağında ve solunda yapının üst katına çıkmak üzere dörder basamaktan oluşan iki ayrı merdiven tespit edilmiştir. Merdivenlerin üçüncü basamaklarının alt kısımlarında mukarnas işlemler görülmüştür (Foto 9).

Yapının kuzey kapısının batısındaki merdivenin hemen altında, üzerinde iki satır yazı bulunan 30 cm uzunluğunda mermer parça bulunmuştur (Foto 10). Yazı, tahrip olduğu için tam olarak okunamamıştır. Tarih ibaresine yer verilen yazıyı Erciyes Üniversitesi öğretim üyesi Atabey Kılıç hicri 744 (miladi 1343), Tarihçi Mehmet Çayırdağ ise hicri 764 (miladi 1363) olarak okumuştur (Foto 11).

Yapının kuzey doğu kısmında üzerinde "...el muhtaç ila rahmetillahi..." yazan bir adet kırık ve eksik taş kitabe veya sanduka parçası olduğunu düşündüğümüz bir parça bulunmuştur. Uzmanlar, bu yazının öncesinde veya sonrasında isim olması gerektiğini aktardığından kazılar hassasiyetle devam etmiş ancak kazının devamında eserin eksik parçaları ile ilişkilendirebileceğimiz herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır (Foto 12). Yapının dış batı, doğu ve güney duvarlarında da olabildiğince titiz çalışmalar yapılmış (Foto 13), kazıda çıkan tüm buluntular Kayseri Müze Müdürlüğüne teslim alınmıştır.

Yapının dış duvarlarda yapılan ölçümlerde orantılı gözükmeyen durumlar tespit edilmiştir. Kuzey dış duvar uzunluğu 6.52 m iken, güney dış duvarı uzunluğu 6.38 m olarak ölçülmüştür. Benzer durum doğu ve batı dış duvarlarda da mevcuttur. Yapının doğu dış duvar uzunluğu 8.31 m iken, batı dış duvar uzunluğu 8.14 m olarak ölçülmüştür. Güney-Kuzey duvarları arasında 14 cm., Doğu-Batı duvarları arasında 17 cm. bir fark ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte yapının merdiven basamaklarının eni 60-70 cm. olarak ölçülmüştür. Yapının dış duvarlarının çevreleyen kesme taşlar üst üste dört sıra şeklinde

tespit edilmiş olup, tonoz kısmı ile birleşen kısımlarda eksik kesme taşlara da rastlanılmıştır. Yapılan kazı çalışmalarında yapıyla alakalı bu eksik olan kesme taşlar tespit edilememiştir.

Dış zemin seviyesinde ise toprakla yapı arasında neredeyse yapının tamamında görülen bir sıva tabakası tespit edilmiştir. Bu sıva tabakasının tüm cephelerde üstteki üç sıra kesme taştan sonra yine kesme taş üzerine gelirken, batı cephede harç ile birbirine tutturulmuş moloz tabakasının üzerine geldiği gözlemlenmiştir. Bu kısımdaki moloz tabakasının aşağı katmanlara devam edip etmediğinin tespiti hususunda 1.5 m. genişliğinde 40 cm. derinliğinde bir sondaj yapılmıştır. Sondaj yapılan yerde bu tabakanın devam etmediği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte moloz tabakasının altında herhangi bir kesme taşa da rastlanılmamıştır.

Yapının üst kısmı yıkıldığından bu kısım alakalı bir şey söylemek oldukça zordur. Yapının tespit edilen en üst kısmı tonozdur. Tonozun üst tabakası toprakla örtülmüştür. Tonozun iç kısmındaki harçların çoğunluğunun zaman içerisinde dökülmesi nedeni ile yapının daha fazla zarar görmemesi için ilk etapta herhangi bir işlem yapılmamıştır. Bununla birlikte mevcutta tonozun ve mezar odası olduğu kanaatine varılan bölümün korunması adına demir konstrüksiyon ile güçlendirme yapılmış ve yapının mevcut hâli ile korunması hedeflenmiştir (Foto 14).

Gerek yapı içerisinde ve gerekse yapının dışında yapılan kazı çalışmalarında değişik seviyelerde sıkça karşılaşılmış olan pişmiş toprak çatı kiremitleri bölgenin Roma döneminden bu yana mezarlık alanı olarak kullanıldığını göstermesi bakımından oldukça önemli bir kanıt sunmaktadır. Seyyid Burhaneddin Mezarlığı'nın hemen yanı başında (doğusu) İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası inşaatı esnasında ortaya çıkan Herakles Lahdi (Kayseri Müzesi'nde) bu durumu desteklemektedir. 11. yüzyılda Türkler tarafından fethedilen Kayseri'nin bu bölgesinin Müslüman Mezarlığı olarak kullanımının devam ettiğinin en büyük kanıtı Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin sandukasının burada olması ve etrafında bulunan diğer Müslüman mezarlardır.

Yapılan kazılarda ortaya çıkarılan buluntular ışığında mimari yapının kime ait olduğuyula alakalı somut bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Anadolu Selçuklularından sonraki dönemde inşa edilen 14. yüzyıla ait; Ali Cafer Kümbeti, Sırçalı Kümbet, Köşk Kümbet ve Emir Ali Türbesi gibi yapılar Seyyid Burhaneddin Mezarlığı'na yakınlığı ile bilinen diğer benzer yapılardır. Bu yapıların hepsi Eretnalılar döneminde inşa edilmişlerdir.

Seyyid Burhaneddin Mezarlığı içerisinde yeni tespit edilen türbe yukarıda Eretna dönemi inşa edilmiş türbe-kümbet yapılarının konum olarak tam merkezinde yer almaktadır. Türbenin mevcut kısımları incelendiğinde yapının 'Eyvan Tipi Türbe' olduğu ya da "Dikdörtgen Planlı Türbe" sınıflandırılmasına dâhil olabileceği değerlendirilmiştir. Bu bilgilere ek olarak yapının kuzeybatısında hemen merdiven altında çıkan mermer üzerine işlenmiş ve sadece tarih veren (Foto 10-11) mermer parçanın da 14. yüzyılın ortasına işaret etmesi bu yapının Eretna dönemi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Israrlı ve kararlı tutumu sebebiyle kazı için gerekli fitilin ateşlenmesini sağlayan ve yaklaşık 40 gün süren kazı süresi boyunca kazıyı günbegün takip eden değerli bilim insanı

Tarihçi Mehmet ÇAYIRDAĞ'ın emek ve gayretleri oldukça önemlidir. Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kent Tarihi ve Tanıtımı Daire Başkanlığı desteği ile Kayseri Müze Müdürlüğü Başkanlığında ve denetiminde, tamamen toprak altında kalmış bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Kazı yapılan bölge kazı öncesi kayıtlarda her ne kadar “kemiklik” olarak adlandırılmış olsa da şehrin tam merkezinde Seyyid Burhaneddin Türbesi'nin hemen yanı başında böyle bir yapının veya yapı kalıntısının olabileceğine dair hiçbir bilgi mevcut değildi.

Kazı sonrasında tespit edilen türbe kot seviyesinden aşağıda olduğu için kazı alanındaki toprak göçüklerin engellenmesi adına branda ile çevrelenmiştir. Branda üst kısımlarına konulan kum torbaları ile sabitlenmiştir. Bunlara ek olarak brandalar da sac levhalar ile desteklenmiştir (Foto: 15-16). Yapının restorasyonu öncesi fiziksel ve iklimsel (doğal) tahribata uğramaması ve zarar görmemesi adına kazı bitiminden bir hafta sonra 17 Eylül 2021 tarihinde etrafı çevrilerek üstü kapatılmıştır (Foto:17). Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden restorasyon projelerinin onaylanması sonrasında da Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyonu tamamlanmıştır (Foto: 19-20). Karar ile ilgili restorasyon çizimlerine ait görseller çizimler başlığında verilmiştir. (Çizim: 1-5).

Sonuç

İslam coğrafyasında Araplarla ortaya çıkmakla birlikte adeta Türklerle özdeşleşen türbeler, birçok yapı türünden hem sayıca daha fazla, hem de şehir, yol, mezarlık, tepe, köy, gibi daha düzensiz yerlerde yapılmışlardır. Ayrıca türbeler, lokal istek ve geleneklerin amil olduğu özel eğilimlere daha çok açık kapı bırakmış olan bir yapı türü sayılabilmektedir. Belki de bu yüzden diğer yapılardan çok daha fazla çeşitlilik göstermektedirler (Arık, 1969, s.57). Türbeler Selçuklular ile birlikte daha çok Kümbet mimarisi ile kendisini göstermektedir. Kümbet Farsça “kubbe” anlamına gelir ki Josef Strzygowski tarafından iddia edilen, birçok bilim insanının benimsediği görüşe göre kümbetler, Ön Asya'da ve Türkistan'daki Türklere ait çadır sanatının mimariye uyarlanmış halleridir. Çadırdaki kısımlar kümbetlerde muhafaza edilerek, dokuma ve kumaş stilleri mimariye yansımaları sağlanmıştır. Genel olarak iki katlı planlanan kümbetlerin üst kat planı aynı şekilde alt katta bulunan mummyalık kısmında da tekrarlanmaktadır. Merdivenle inilen alt kat mezar bölümü oluşturmaktadır ve mummyalanmış ceset burada muhafaza edilmektedir. Türbelerde Anadolu dışında; Suriye'de, Irak'ta, Horasan'da ve İran'da rastlanan tuğla malzeme Anadolu'da yerini taş malzemeye bırakmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri taşın işlenebilir olması ve bol bulunmasıdır. Selçuklularca inşa malzemesi olarak kullanılan tuğla aynı zamanda iç ve dış mekânlarda süsleme unsuru olarak da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu pişmiş toprak malzemenin bu haliyle benimsenmiş olduğunu göstermektedir. Anadolu Selçukluları için sırlı tuğla ile çini, tezyinatta vazgeçilmez bir unsurdur. Büyük Selçuklu kümbetleri genel itibarı ile silindirik gövde üstüne konik çatı ile örtülmüştür. Daha sonra Batı İran ve Azerbaycan'da çok köşeli türbelere de rastlanılmaktadır. Büyük Selçukluların İran'daki türbe geleneği Anadolu Selçuklularında da doğada ulaşılabilen malzeme ile şekillenerek devam ettiğini görmekteyiz. Anadolu'daki

kümbetler genellikle iki katlı, taş malzemeden inşa edilen çokgen gövdeli kümbetlerdir; ayrıca silindirik gövdeleri de bulunmaktadır. Kare planlı türbeler ise XIII. yüzyıldan sonra ortaya çıkmışlardır. 14. yüzyılın ortalarından itibaren kare planlı alt gövde üstünde çokgen üst gövdeden müteşekkil türbeler yapılmış ve bu tip türbeler daha sonra iyice yaygınlaşmıştır. İlk örnekleri XIII. yüzyıl başlarına kadar inen eyvan tipi türbeleri dikkatle incelediğimizde belirli bir formu çoğu zaman tekrarlamasına rağmen kendi içlerinde devamlı diyebileceğimiz bir gelişme çizgisine sahip olduklarını net bir şekilde görmekteyiz (Sözen, 1968, s.40). Anadolu Selçuklularından hemen sonra Eretnalılar devrinde yapılmış olan Kayseri Köşk Medrese avlusundaki kümbet (1339) sekizgen planlı ve piramit külahlıdır. Bu dönemden kalan Sırçalı Kümbet, silindirik gövdesiyle oldukça farklı bir görünümündedir. Bununla birlikte kare planlı olan yapısıyla Emir Ali Türbesi de Eretna dönemini yansıtan önemli yapılardan bir tanesidir. Emir Ali Türbesi Seyyid Burhaneddin Mezarlığı içerisinde bulunan yeni türbe ile plan ve kullanılan malzeme bakımından benzerliği sebebiyle oldukça mühimdir. Kayseri merkezinde yukarıda saydığımız türbe-kümbet yapıları ve Seyyid Burhaneddin Hazretleri'nin makamının hemen yanı başında böyle bir türbenin varlığı bizlere toprak altında kalmış başka türbe veya kümbetlerin de bu bölgede olma ihtimalini ortaya koymasından oldukça önemlidir.

Extended Summary

Kayseri is located in Middle Anatolia region in upper Red River part in a central position. It is located on very important roads in history such as the King's Road and the Silk Road. It has been called by names such as Mazaka, Eusebia, Kaisareia throughout history. In the lands here, Assyrian, Hittite, Tabal kingdoms, Cappadocia kingdom, Roman, Byzantine, Danishment, Seljuk, Eretna, Kadı Burhanettin, Dulkadiroğulları, Karamanoğulları, Ottomans and

Republic of Turkey periods lived. Burial customs with the end of life differ in most periods. We can talk about a tradition of burial in the Seyyid Burhanettin cemetery in Kayseri, which has survived since the Roman Period. The "Sarcophagus of Herakles", which was unearthed during the construction of the Kayseri Provincial Culture and Tourism Directorate on the land right next to the cemetery, is one of the oldest sarcophagi in this cemetery. The mausoleums and tombs in this cemetery area can be shown as an example of the uninterrupted burial tradition in this region during the Islamic period. This cemetery, which is our subject, and the new tomb found, stand out in terms of bearing the traces of the Eretna State, which dominated Kayseri right after the Anatolian Seljuks. It is highly probable that the new tomb found in the post-excavation research is an "Iwan Type Tomb or a Rectangular Tomb" in the history of art. Strengthening this possibility is the architecture of the building, as well as the fact that the marble piece (1342 or 1362) carved on the marble found just below the northwest of the building and giving only the date, points to the middle of the 14th century. The 14th century Ali Cafer vault, Sırçalı Vault, Köşk Vault and Emir Ali Shrines, which are dated to the Eretna period and attract attention with their proximity to the newly found tombs, are the other tombs located close to the Seyit Burhanettin cemetery. This new tomb that emerged is located in the middle of the

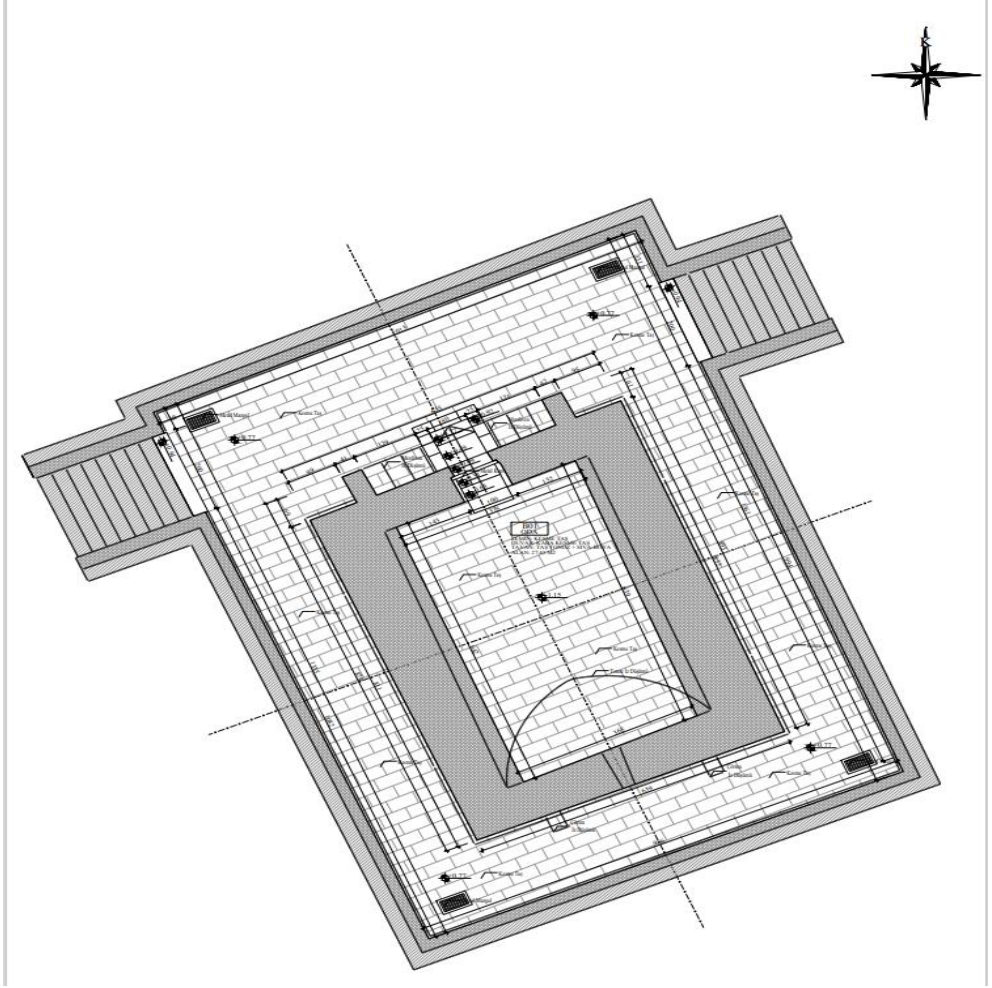
other tombs we have mentioned.

The findings unearthed during the 40-day excavations were delivered to the Kayseri Museum. The building, on the other hand, was restored by the Kayseri Metropolitan Municipality and opened to visitors after the projects were approved by the Kayseri Cultural Heritage Preservation Regional Board Directorate.

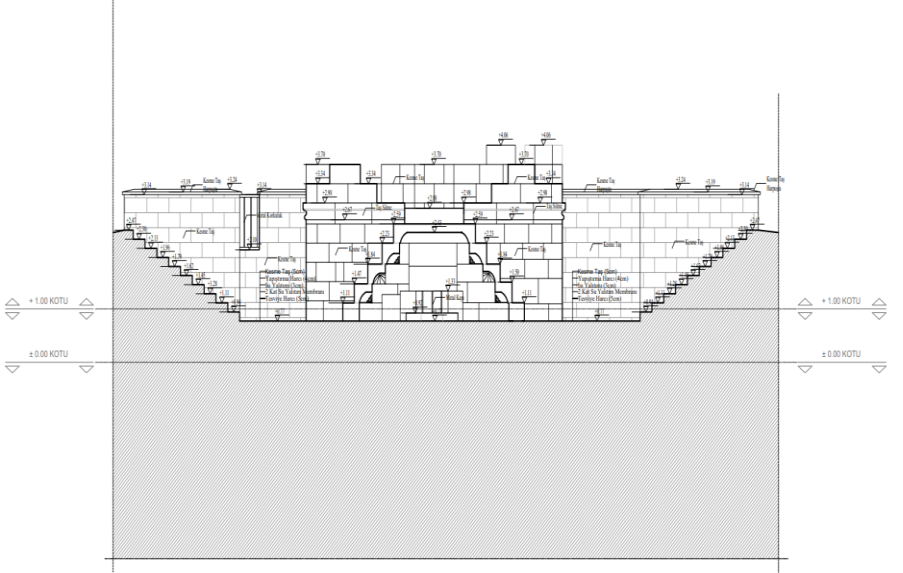
Kaynakça | References

- Arık, O. (1967). "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisi'nde Türbe Biçimleri". Ankara, Anadolu (Anatolia) Dergisi, Sayı; 11, s.57.
- Bırol, İ. Ve Yerlikhan, M. (2007). "2006-2007 Kayseri Salnamesi". Kayseri: Mazaka Yayınları
- Ceyhan, S. (2009). "Seyyid Burhaneddin", TDV İslam Ansiklopedisi (C.37, s.56). Ankara: "Test Yayınları."
- Çalışkan, N. (1995). "Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi". (s.40-41). Kayseri: "Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları."
- Çayırdağ, M. (2022). "Kayseri Tarihi Araştırmaları" (C.2, s.70-99). Kayseri: Kayseri "Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları."
- Eflaki, A. (1973). "Ariflerin Menkıbeleri"(C.1, s.150). Hürriyet Yayınları.
- Erkiletlioğlu, H. (2006). "Geniş Kayseri Tarihi", Kayseri, Be -Sin Eğitim Yayınları.
- Sözen, M. (1968). "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler" (s.40). İstanbul: Anadolu Sanatı Araştırmaları.

Ekler

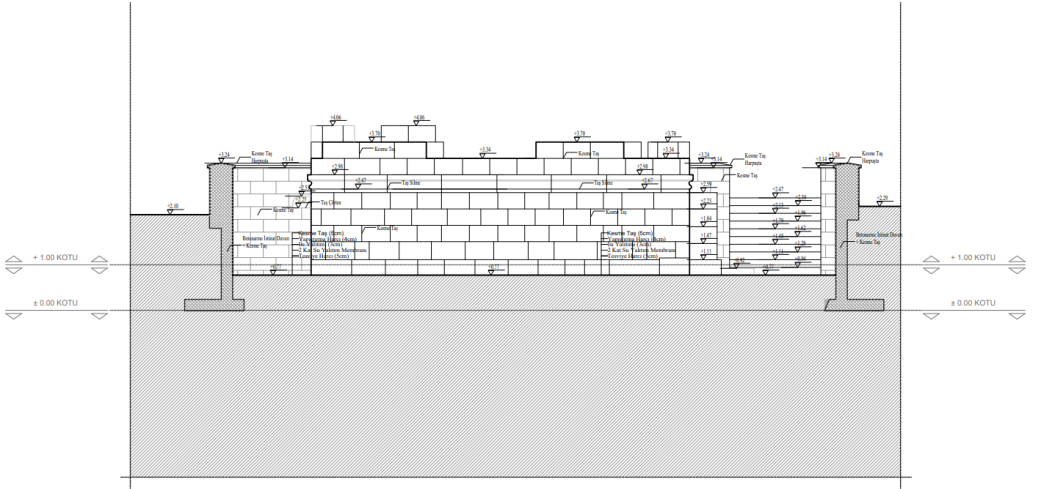

Çizim 1

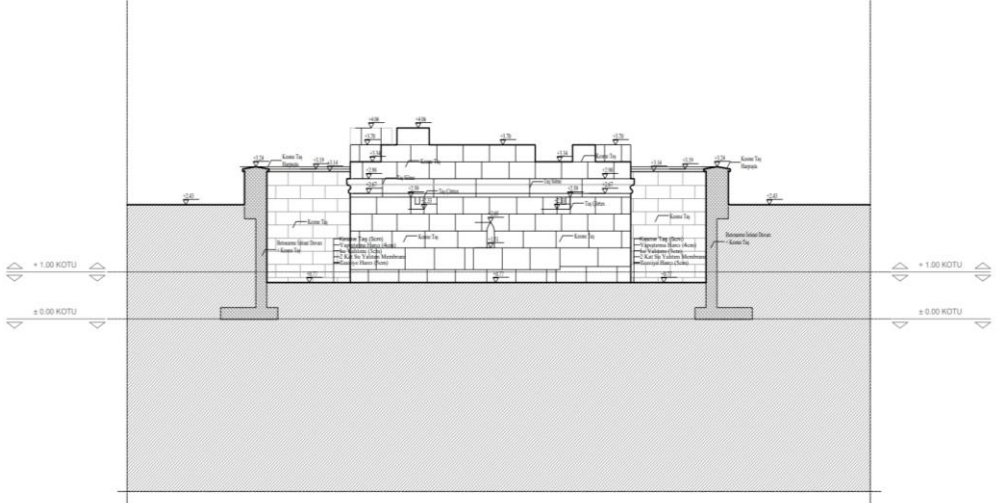
KUZEYBATI CEPHESİ

Çizim 2: Kuzeybatı Cephesi

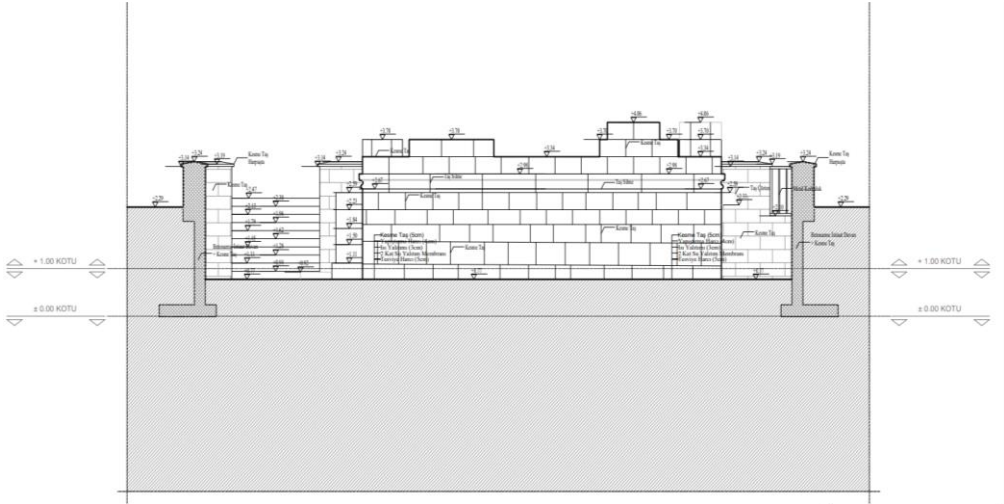
KUZEYDOĞU CEPHESİ

Çizim 3: Kuzeydoğu Cephesi

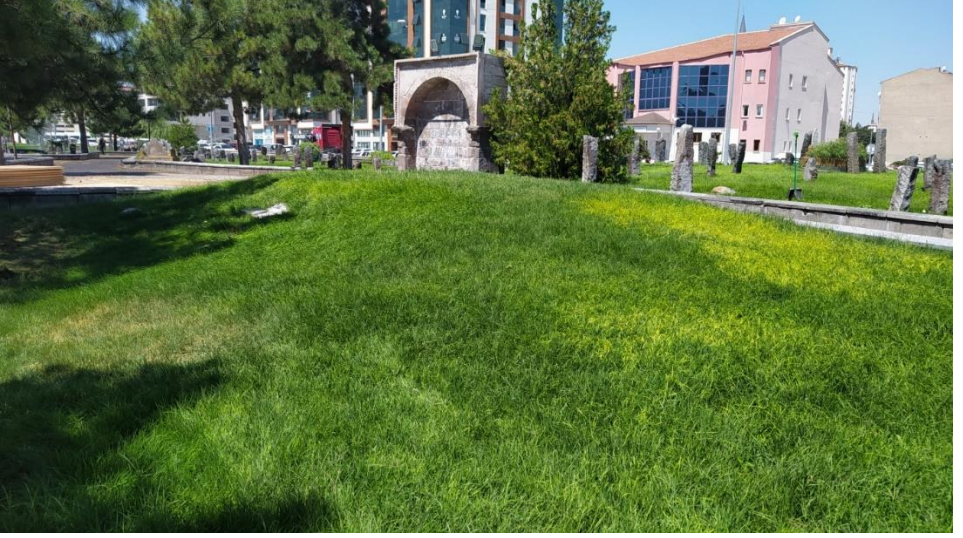
GÜNEYDOĞU CEPHESİ

Çizim 4: Güneydoğu Cephesi

GÜNEYBATI CEPHESİ

Çizim 5: Güneybatı Cephesi

Fotoğraf 1

Fotoğraf 2

Fotoğraf 3

Fotoğraf 4

Foto 5: 1a açması

Fotoğraf 6

Fotoğraf 7

Fotoğraf 8

Fotoğraf 9

Fotoğraf 10

Fotoğraf 11

Fotoğraf 12

Fotoğraf 13: Sol Bař: Fehmi Gündüz (Arkeolog- Tarihçi) Orta; Mehmet Dener (Kazı Personeli) Sađ Bař: Mustafa Çolak (Sanat Tarihçisi)

Fotoğraf 14

Fotoğraf 15

Fotoğraf 16

Fotoğraf 17

Fotoğraf 18: 10.09.2021 Kazı'nın Son Günü, Kazı Ekibi

Fotoğraf 19

Fotoğraf 20